

René Descartes, *Metot Üzerine Konuşma*, çev. Atakan Altınörs (İstanbul: Bilge Kültür Sanat, 2020), 112 s.

Hazırlayan / Prepared by

 NURAY BAYAT USTA ^a

Descartes'ın *Metot Üzerine Konuşma* eseri altı bölümden oluşur. İlkinde, birimlere ilişkin çeşitli mülahazalar ve değerlendirmeler; ikincisinde yazarın aradığı metodun başlıca kuralları; üçüncüsünde bu metottan çıkardığı birkaç ahlak kuralı; dördüncüsünde metafiziğin temellerini meydana getiren Tanrı'nın ve insan ruhunun mevcudiyetinin ispatı olan gerekçeler; beşincisinde araştırdığı fizik meselelerini sıralanması ve bilhassa kalbin hareketinin ve tıbaa ait diğer bazı meselelerin açıklanmasından sonra da ruhumuz ile hayvanların ruhu arasındaki farklılık; sonuncusunda ise tabiatın araştırılmasında bulunduğu noktanın ilerisine gitmek için gerekli olduğuna inandığı şeyler ve bu konuşmayı hangi gerekçelerle yazdığı bulunuyor. Filozofun kitabının bu çevirisinin

^a İğdır Üniversitesi, Tuzluca MYO, Çocuk Bakımı ve Gençlik Hizmetleri Bölümü
nuray.usta@igdir.edu.tr

son kısmında, hayatı ve diğer eserlerine de yer verilmiştir. Descartes'ın düşünce dünyasına giriş için en uygun metni olduğu kadar bu eser, diğer eserlerini okurken de tekrar tekrar dönülmesi gereken temel bir başvuru kaynağıdır. Uzun cümlelerden oluşur ve geniş paragrafları vardır. Descartes bu kitabında mantığını/aqlını yönlendirmenin bilimsel araştırmalarında oldukça önemli keşifler yapmasında, etkili bir yöntem olduğunu iddia etmiş ve bu metodunu, entelektüel gelişiminin öyküsünü ve bu yönteme nasıl eriştiğini açıklamaya çalışmıştır. (s.11)

Birinci bölümde Descartes; bilimin farklı yönlerini ele alır. Ona göre tüm insanların sağ duyusu vardır ve sağduyu gerçeği-hakikati masaldan ayırmaya yarayan şeydir. Bu nedenle insanları doğru düşüncenin yoluna itmesine engelleyen şey onların yetersizlikleri değil başarısızlıklarıdır. Filozof herkesin eşit derecede iyi akla sahip olduğunu iddia eder. Ona göre hepimiz eşit insan olduğumuz için aynı derecede rasyonel olmalıyız. Onun amacı; her bir kimsenin aqlını iyi sevk etmesi için izlemesi gereken metodu öğretmek değil, sadece aqlını hangi surette sevk etmeye çalıştığını göstermektir. Ancak insanlar farklı şekilde mantık yürütürler, aklılarını farklı şekillerde kullanırlar ve bu nedenle de farklı düşüncelere sahiptirler. Dolayısıyla gerçekliğe ulaşmada da hepsi aynı başarıyı gösteremezler.

Bir yöntem kullanarak her insan başarılı olabilir ve O, kendini yöntem kullanan bir düşünür olarak kabul ettiği için başarılı bir düşünür olduğunu ileri sürmektedir. Gençliğinde keşfettiği ve kendi akıl sınırları çerçevesinde bilgisini mümkün olacak en geniş şekilde artırmasına yardımcı olan bir yöntem keşfettiğini ifade eder, gençliğinden beri bir takım düşünce ve düsturlara yönlendiren bazı yolları izlediğini ve o düşüncelerden ve düsturlardan bir metod oluşturduğunu ve onunla bilgi seviyesini artırdığını söyler. Descartes her ne kadar iyi bir eğitim gördüğünü söylese de aynı zamanda kitaplardan öğrenmenin aslında onun zihnini bulanıklaştırdığını düşünmektedir. Descartes çocukluğundan beri bilgilerden beslenmiş, her şeyin açık ve güvenilir bir bilgisini edinebileceğini düşünmüş ancak mezun olduktan sonra kanaatini değiştirmiştir.

Çünkü kendini derin bir şüphe ve yanılğı içinde bulmuştur.

Descartes, Avrupa'nın en iyi okullarından birinde yetişmiş ve bu okulda edineceği eğitimle hayatında faydalı olabilecek her şey hakkında bilgi sahibi olacağı umuduna rağmen eğitimin sonunda kesin bilgilere ulaşamamış aksine her şeyden şüphe etmiş ve yalnızca kendi bilgisizliğine dair bir farkındalık edindiğini hissetmiştir. Descartes eğitimi süresince eski metinleri, masalları, tarihi, hitabeti, şiiri, matematiği, ahlakı, teolojii, felsefesini ve diğer bilimleri incelemiş ve sonunda bunların hiçbirini gerçek bilgi anlamında tatmin edici bulmamıştır. Felsefe ile ilgili de herhangi bir gerçek anlaşma olmaksızın bin yıl boyunca tartışılmış olduğu için Descartes, geçmiş nesillerin en büyük akıllarının başaramadığı bir şeyi çözebileceğinden şüphe etmiştir ve bilimler felsefenin üzerine inşa edildikleri için; felsefe belirsiz olduğundan bilimlerde belirsizdir

Bu bölümde O'nun özellikle üzerinde durduğu anlatmak istediği şey şudur: Her insanın doğal bir ışığı vardır. Bu ışık eğitim ile karartılmaktadır, dünyayı çalışmak ve öğrenmek kadar insanın kendini tanıması ve çalışması da çok önemlidir. (s. 15-23)

İkinci bölümde Descartes aradığı kuralları ortaya koyar. Bu bölümde O'na göre önemli olan insanın kendisini çalışmasıdır. Çünkü bir kişiye ait olan çalışma tek bir plan üzerinden ilerler. Öncelikle bireylerin başarılarının genellikle grup çabalarından daha mükemmel olduğunu düşünür. Örneğin şehirler ve binalar, tek bir plana göre, parça parçalara eklendiklerinde olduğundan daha güzeldir. Benzer şekilde, yasalar da tek bir zihinden zaman içinde yavaş yavaş geliştiklerinden daha iyidir. Descartes, Tanrı'nın yasasını bu mükemmelliğin bir örneği olarak belirtmiştir

Descartes'ın düşüncelerine göre bir kişi en iyi faydayı sadece kanılarının başkalarının düşünceleriyle karışmasına izin vermeden kendi mantığını izleyerek edinebilir. Gerçekten de her insanın hayatını yönlendiriş biçimi, mantık yürütüş biçimi, düşünüşü farklıdır. Bu nedenle de başkalarının fikirlerinin yama gibi eklenmesi bütünlüğü bozabilecektir. Bununla birlikte bir insanın başkalarından fikir alması bir bakıma ufkunu genişletmektedir ve tek başına

genel geçer gerçekliğe, doğru bilgiye ulaşması daha zor olacaktır. Elbette başkalarının düşüncelerini tamamen hayatına uygulamalıdır ama tamamen göz ardı da etmemelidir ve diğer insanların görüşlerinden feyz almalıdır.

Filozof yönteminin sadece bireysel bir düzeyde olduğunu belirtmeye çalışmıştır. İkinci olarak ise sadece yöntemini bizimle tartışmak istediğini onun taklit edilmesini istemediğini ifade etmiştir. Özellikle bu yöntem İki tür insana uygun değildir; birincisi daha fazlasını bildiğine inanan ve bu kadar dikkatli bir çalışma için sabırsız olan kişiler ve ikincisi bir öğretmeni takip etmesi gerektiğini tek başına bir şeyleri başaramayacağını düşünecek kadar alçak gönüllü olanlar.

Üçüncü bölümde ise O'nun aradığı ve bulduğunu düşündüğü metotların kuralları şunlardır:

1. Apaçık olmadığı sürece hiçbir şeyin doğruluğunu kabul etmemek. Bu kural, aceleci sonuçları engelleyecektir.

2. Herhangi bir problemi en iyi şekilde bir analiz yapmak için mümkün olan en fazla parça sayısına bölmek. Böylece en ufak ayrıntılar dahi kaçırılmamış olacaktır.

3. En yalın nesnelere başlamak ve giderek daha zor olan çalışma nesnelere doğru yavaş yavaş ilerlemek.

4. Dikkatli olmak ve hiçbir şeyin dışarıda bırakmadığından emin olmak için yapılan ilerlemeyi sürekli olarak gözden geçirmek.

Bu konuda öncelikle matematikten başlamıştır ve yöntemini uygulayarak bilgiye ulaşma büyük bir ilerleme kaydetmiştir.

Matematik ardından yöntemini diğer bilimlere uygulamadan önce, Descartes, metodu için bazı felsefi temeller bulmayı düşünmüş ve bir takım ahlaki kurallar ön görmüştür. (s. 25-35)

Üçüncü bölümde Descartes kurallardan yola çıkarak ahlak kurallarını belirler. Rehberlik edecek dört kuralın yanında dört ahlaki düsturdan söz eder.

İlk düstur, çocukluğundan beri ve içinde yaşadığı ülkesinin

kanunlarına, adetlerine ve dinin kurallarına sınımsız sarılmaktır. Descartes metoda ulaştığında önceki tercihlerini ve önyargılarını terk etmek gerektiğini düşünmüştür. Böylece eski fikirlerini dağıtırken eğer kendi ülkesinde yaşamayı sürdüreceksen eylemlerinin bazı yabancı milletlerden ziyade, kendi ülkesinin gelenekleri tarafından yönlendirilmesi gerektiğini karar vermiştir.

İkinci düstur eylemlerinde sağlam ve karalı olmak, görüşlerinde çeşitli şüpheler bulunsa bile, bir kez karar verdikten sonra bu kararlardan kesinlikle vazgeçmemek. Çünkü o'na göre karar vermek, kararsızlıktan daha iyidir.

Üçüncü olarak, değişimin merkezine dünyayı değil, kendimizi koymalıyız. Ona göre dışsal olayları kontrol edemediğimizden bu faktörlerin mutluluğumuzu yönetmesine de izin vermemeliyiz.

Dördüncü ahlaki ilke tüm işleri gözden geçirmek ve hangilerinin en iyi olduğunu seçebilmektir. O, başkalarının hayatlarıyla ilgilenmeden sadece kendine yönelerek gerçeklere ulaşması gerektiğini düşünmüştür. Bu tarz ahlaki kuralları benimsemesinin nedeni, bunlarla yöntemini daha ileriye götürecektir. Bu yöntemle kesinlikle mutluluğu bulmayı ummaktaydı. (s. 37-44)

Eserin dördüncü bölümünde Descartes, daha önce ortaya koymaya çalıştığı metodu izleyerek, geliştirdiği düşüncesinin sonuçlarını açıklamıştır. Önceden şüpheli olsa dahi karalı, kesin davranmaktayken şimdi tam aksini yapmış ve şüpheli olan her şeyi yanlış olarak kabul etmiştir. Böylelikle, yalnızca tam olarak belli olan bilgilere sahip olduğundan emin olabilmıştır. Duygular aldatıcı olduğundan buna dair bilgileri, mantık hatası olabileceği için mantık yürütmeye elde ettiği bilgileri bir kenara bırakmıştır. Çünkü insanlar genellikle mantık yürütürken hata yaparlar ve aklına girmiş olan her şeyin yalnızca hayallerin getirdiği yanılsamalar olduğunu hayal ederler.

Descartes bütün her şeyden şüphe etse bile, şüpheye düşmek için bir şey olması gerektiğini gözlemlemiştir. Şüphe duymak, düşüncüyü gerektirir ve düşünce de onun varlığını doğrular, yani varlığının kanıtıdır. Bu yüzden her şeyi "Düşünüyorum, bu yüz-

den var olurum” diyerek bu cümleyi felsefesinin ilk ilkesi olarak alır. Varlığı hakkındaki bilgisi sadece kendi düşüncesine bağlı olduğu için, kendisinin aslında düşünen bir şey olduğu sonucuna varmış ve ruhunun bedenden tamamen farklı ve çözmesi daha kolay bir şey olduğuna karar vermiştir.

Bu bölüm O'nun Tanrı ve ruhum var olduğunu kanıtlamaya giriştiği bölümdür. Diğer nesnelere düşünceleri akıl tarafından uydurulmuş olsa da Descartes aynı şeyin Tanrı için mümkün olmadığını ileri sürer. Çünkü diğerleri eksik nesnelere ve bu yüzden eksik bir zihin tarafından kolayca icat edilebilirler. Ancak Tanrı fikri kusursuz bir akıl tarafından düşünülemez. Çünkü Tanrı mükemmel bir akıldır ve kendisindeki ve diğer varlıklardaki tüm kusursuzluklar Tanrı'nın mükemmelliğinden kaynaklanır. Mükemmel varlık olan Tanrı'nın var veya mevcut olduğunu geometrideki herhangi bir ispatlama kadar kesin buluyordu. Nasıl ki bir üçgenin iç açıları toplamı 180 derece ise ve üçgenin iki dik açının toplamı olması üçgenin özü ise ve bu bilgilere rağmen dünyada bir üçgenin varlığına kanıt olacak başka bir şey yoktur. Böylece Tanrı varoluşun vazgeçilmez bir parçasıdır denilebilir, ona göre Tanrı'nın varlığı duyu ve hayal gücü ile değil yalnızca akıl ile anlaşılabilir. (s. 45-53)

Beşinci bölümde, Descartes, insan anatomisindeki güçlüklerle uğraşır. Descartes'a göre hayvanlar hemen hemen insan organlarına benzer organlara sahip olmakla beraber konuşma ve akıl yetisinden yoksundurlar. İnsanın aklını kullanması ve konuşmasını sağlayan rasyonel ruh, Tanrı'nın bir armağanıdır. O hayvanların zeka sahibi olmadığını, bunun insanların ayırt edici bir özelliği olduğunu düşünür. Papağanlar konuşmaları taklit edebilir ancak hayvanlar insanlar gibi kendilerini ifade etmek için dili kullanamazlar. Hayvanların da bunlardan başka insanların sahip olmadığı muhteşem yetenekleri olduğunu düşünür. Hatta eğer bu beceriler zekanın bir sonucu olsaydı, hayvanların insanlardan daha zeki olacaklarını ileri sürer. Fakat konuşamadıkları herhangi bir zekaya sahip olamayacakları ve davranışlarını sadece içgüdüsel olarak yöneltildiği sonucuna varır.

O, hayvanlardan ayrı olduğumuzu ve ölümsüz bir ruhumuz olduğunu açıklamak için bu argümanları kullanır. Bunu insanların rasyonel bir ruha sahip olmasının somut bir kanıtı olarak kabul eder, ruhun insan bedenine gizemli bir bağla bağlandığını ve ruhun insan vücudunun dışında da bir yaşamı olduğunu savunur. Bu nedenle de vücut öldüğünde ruh ölmez, ruhun ölmesi ya da öldürülmesi yok edilmesi de O'na göre olanaklı değildir, ruh ölümsüzdür. (s. 55-73)

Descartes, son ve altıncı bölümde ise doğayı araştırma üzerine düşüncelerini aktarmaktadır. O, genel olarak mantığını yönlendirmenin bilimsel araştırmalarında önemli keşifler yapmasında, etkili bir metot tespit ettiğinden bahsetmiştir. Okul hayatında aldığı eğitimle kesin bir bilgiye ulaşamamış aksine şüpheleri ve sorgulamaları artmaya devam etmiştir. Böylelikle doğru bilgiye ulaşmak için dört aşamalı bir yöntem tespit etmiştir. Ve eserinde de bu süreci anlatmıştır. Genel olarak dünyada var olan ya da var Olabilecek her şeyin ilkelerini veya ilk nedenlerini bulmuş, O'nu yaratan Tanrı dışında herhangi bir şeyi akla getirmeksizin ve bu ilkeleri de ruhumuzda tabii olarak bulunan bazı hakikat tohumları dışında, başka bir yerden çekip almaksızın gayret etmiştir. Ardından bu nedenlerden tümdengelimle çıkabilecek ilk ve en olağan sonuçları neler olduğunu incelemiş ve oradan da gökleri, yıldızları, yerküreyi ve hatta yeryüzünde suyu, havayı, ateşi, mineralleri ve her şeyden en müşterek, en basit ve bu itibarla da bilinmesi en kolay olan öyle başka şeyleri bulmuş ki bulmuştur sonra daha özel olan şeylere inmek istediğinde, öylesine çeşitlilik içinde görünmüştür ki insan akli için ne yeryüzünde var olan cisimlerin formlarıyla türlerini ve de tanrının ortaya koymak isterse bulunabilecek başka sayısız eşyanın formlarıyla türlerini birbirinden ayırt edebilmenin ne de sonuçlardan nedenlere gitmeden ve birçok özel tecrübeden faydalanmadan, bu fonları ve türleri kullanıma sokmanın mümkün olduğuna inanmıştır.

Daha sonra metodunun dört kuralını ve bu metottan vardığı ahlak kurallarını açıklamıştır. Sonrasında da metodun kendisini ulaştırdığı sonuçları ifade etmiştir. Descartes bu yöntem sonucun-

da, var olduğu gerçeğinden başka her şeyden şüphe etmiştir. Şüpheli olmasının onun var olduğunu gösterdiğini, aksi takdirde şüphe edemeyeceğini ileri sürmüş ve bu konuda şöyle demiştir: “Düşünüyorum öyleyse varım”. Son olarak kendisinin esas olarak düşünen bir şey olduğunu ve insanları hayvanlardan ayıran şeyin akıl olduğu sonucuna varmış, Tanrı’nın varlığına kanıtlayacak argümanlar geliştirmiştir. Descartes bu yeni yöntemleri ile çok sayıda keşif yapmış ve bir dizi bilimsel ilkeler geliştirmiş yöntemi sayesinde gerçeğe ulaşabilmiştir. (s. 75-90)